

Inspirace a zkušenosti s využitím filmu *Zuřivec*

Mgr. Šárka Darksová, Mgr. Tomáš Repka

Dokument byl vytvořen v rámci projektu Úřadu vlády ČR „Posilování kapacit a metodologická podpora v prevenci domácího a genderově podmíněného násilí“. Projekt je spolufinancován z Norských fondů.

Šárka Darksová

psychoterapeutka, lektorka působící v Praze

V následujícím textu se pokusím odpovědět na otázky, které jsem si sama kladla a které dostávám v rámci školení o využití Zuřivce na českých školách. Při přípravě a během prevence vás také možná budou napadat otázky ohledně vlastních zkušeností a hodnot, o kterých jste možná nikdy nemluvili. Od úvah nad důvěrou k filmu, hledání smyslu v jeho používání a zkušeností lektorů a lektorek, se dostaneme k praktickým tipům na aktivity ve třídách, ke zpětným vazbám dětí či lektorů a lektorek a možnostem sdílení zkušeností mezi těmi, kteří s filmem pracují. Jako základní návod pro práci s filmem vycházíme z metodických listů k filmu, tento materiál slouží jako jejich doplnění při využití filmu při primární prevenci v českém prostředí.

Využití filmu Zuřivec v rámci primární prevence

Obsah

1. Než se odhodláte ve vaší škole pracovat se Zuřivcem
2. Lektor/lektorka prevence zaměřené na násilí s využitím filmu Zuřivec
3. Pochyby o vlastní kompetenci
4. Obavy o děti při primární prevenci ve školách
5. Schůzka s kolegy a kolegyněmi
6. Časté dotazy, které dostávám ohledně spolupráce s institucemi
7. Zkušenosti s konkrétním provedením prevence
8. Tipy pro práci s dětskou skupinou
9. Způsob vedení diskuze s dětmi
10. Zkušenosti těch, kteří zkusili s filmem pracovat
11. Zkušenosti s reakcemi dětí na prevenci
12. Potřeba sdílení zkušeností lektorů a lektorek

1. Než se odhodláte ve vaší škole pracovat se Zuřivcem

Absolvovala jsem jednodenní školení k filmu. Film Zuřivec mě nadchl, na školení jsem si říkala, že to s ním zkusím. Uplynul nějaký čas, emoce ze školení již nahradil každodenní pracovní shon. Začalo mě napadat, jestli v tom všem, co se ve škole děje a jak málo prostoru na důležitá témata máte, je vlastně právě práce s filmem prioritou.

Proč je podle mne dobré otevírat s dětmi téma násilí

Násilí se vyskytuje všude kolem nás. Jedná se o téma, se kterým se může potýkat sousedka Jana, její muž Petr i jejich Anička ze třetí lavice v 6. B, ať už aktivně anebo pasivně. Rozdíly mezi tím, co násilí je a co je například konflikt, diskuse anebo týrání, je důležité pro současné i budoucí mezilidské vztahy dětí. Násilí se nám podaří potírat tím, že o něm budeme mluvit s Aničkou, které dáme naději, a také kontakt na někoho, na koho se může obrátit. Její kamarádi a kamarádky snáze porozumí tomu, jak se v situaci cítí všichni aktéři – Petr, který se dopouští násilí, Jana, vůči které násilí zažívá i Anička, která mu přihlíží. Anebo o násilí alespoň všichni ve třídě budou mluvit s lektorkou, a už to nebude jen tabu a tajemství.

K čemu vlastně je promítání filmu Zuřivec dětem?

Těm, které se v příběhu Bóje poznají. Pomáhá pochopit, že to není jejich vina. Násilí v rodině není normální. Je možné se situací něco udělat, někomu se svěřit a nebýt na to sám. Dětem, které v Bójovi poznají někoho blízkého, to zvyšuje citlivost vůči ostatním a pomáhá jim to pochopit, co kamarád či kamarádka prožívá. Mohou je tedy podpořit, aby se někomu dospělému svěřili. Těm, co násilí znají z televize anebo byli svědky násilí na ulici, to pomůže pochopit situaci. Děti práce s filmem učí nebýt lhostejný k ostatním. V případě, že se s násilím později setkají, až se jim svěří kamarádka, budou sami pracovat s dětmi, anebo pokud dostanou od partnera první facku, budou už vědět, že násilí není v pořádku a je možné se situací něco udělat.

Co je tedy smyslem používání filmu Zuřivec?

Děti o násilí informovat. Celospolečensky lze posunout vnímání násilí tím, že budeme pracovat s těmi nejmladšími, že o něm budou vědět co nejvíce, pochopí následky toho, když se sami násilí na někom dopustí a zjistí, že v situaci, kde se vyskytuje násilí, není nikomu dobře. Ideálem je snižovat výskyt násilí. Mluvit o násilí, otevírat nepříjemné téma, dodat naději a odvahu dětem, které násilí zažívají, a pomoci jim se svěřit kompetentnímu dospělému.

Preventivních programů je celá řada, proč mám volit v současné době právě Zuřivce a téma domácího násilí?

Při sociální izolaci a vzrůstající úzkosti ve společnosti dochází k eskalaci násilí mezi lidmi a téma je aktuálnější než jindy. Budování měkkých dovedností a mezilidských vztahů od útlého věku a pěstování sociální citlivosti je pro děti a jejich další zdravý vývoj základní dovedností.

Co je podle mne dobré udělat pro dovednost ve své škole s filmem pracovat?

Projít školením, které mě seznámí s používáním metody, mít chuť realizovat nové věci a odvahu zkusit něco, v čem si nejsme úplně jistí. Je na mě dohodnout realizaci prevence s ředitelem či ředitelkou své školy a se svými kolegy a kolegyněmi, zorganizovat zázemí, a poté s filmem pracovat.

Často dostávám otázku: Proč to mám ale dělat já a ne externí lektoři či lektorky?

Je možné si do školy pozvat externí lektory. Zuřivec a práce s ním však otevírá velké množství témat, jako jsou rozvody rodičů, vztahy mezi dětmi, šikana, domácí násilí, izolace, osamělost, strach, nefungující systém ve škole a další. Je tedy dobré dále témata rozvíjet a pracovat s nimi v rámci kolektivu. Pro školu je přínosné mít svého lektora nebo lektorku, kteří dokážou s tématem násilí pracovat.

Proč pracovat se Zuřivcem a k čemu to vlastně je?

- Násilí se týká každého z nás.
- Klademe si jasný cíl – informovat děti o násilí.
- Podporujeme zvyšování sociálních dovedností dětí, empatii a citlivost.

2. Lektor/lektorka prevence zaměřené na násilí s využitím filmu Zuřivec

Výsledek prevence a celý její průběh je závislý na osobě lektora či lektorky. Zajišťují přípravu, která zahrnuje domluvu s vedením školy a s pedagogickým sborem, organizaci třídy, vlastní přípravu, práci s dětmi a vyhodnocení prevence. Lektor či lektorka jsou těmi, kdo jsou nejvíce obeznámeni s prací s filmem Zuřivec.

Kdo je lektor/lektorka prevence s využitím filmu Zuřivec?

Školní metodik či metodička prevence anebo školní psycholog či psycholožka. Existuje i varianta pozvat si do školy externího lektora či externí lektorku. V případě, že si je pozvete, můžete se setkat se sociální pracovnící, psycholožkou, psychoterapeutkou anebo speciálním pedagogem. Se Zuřivcem mohou pracovat učitelé a učitelky a další pedagogičtí pracovníci, kteří budou práci konzultovat se školním metodikem/metodičkou prevence nebo dalšími kolegy a kolegyněmi, kteří mají zkušenosti s prevencí.

Jaké má lektor/lektorka kvalifikační předpoklady?

Samozřejmě své profesní, a k tomu školení zaměřené na využívání filmu Zuřivec. Umí pracovat se skupinou dětí, dostatečně se na prevenci připraví.

Mohu začít se Zuřivcem sama? Nikdy jsem nedělal žádnou skupinovou práci s dětmi, která je zaměřená na náročné téma...

Nevnímám to jako dobré téma pro začátečníky. Ideální je tedy začít ve dvojici se zkušenějším kolegou či kolegyní anebo zkusit pracovat s konkrétní skupinou dětí, poznat její dynamiku, začít s tématy, ve kterých jsme si jisti, a poté zařadit téma násilí s využitím filmu Zuřivec. Popřípadě se pokusit o možnost konzultace s kolegyní či kolegou, kteří mají zkušenosti se skupinovou prací s dětmi.

Lektor/lektorka primární prevence využívající Zuřivce je:

- Školní psycholog či psycholožka, metodik/metodička prevence anebo pozvaný externí lektor/lektorka.
- Učitelé a učitelky a pedagogický personál, který prošel školením k využívání filmu.
- Zkušený v práci se skupinou.

3. Pochyby o vlastní kompetenci

Mám zkušenosti s tím, že kolegyně a kolegové s filmem ve své škole pracovat chtějí, ale zvažují, zda se osobně pouštět do tématu domácího násilí. Mají pocit, že je nezodpovědné hovořit s dětmi o něčem, o čem nic nevědí. Nevěří svým schopnostem film využít a přemýšlí, kdo erudovanější by mohl s realizací pomoci.

Mám obavy z využívání filmu *Zuřivec*, protože nemám s prací s násilím dostatek zkušeností.

*K tomu, abyste byli dobrým lektorem nebo lektorkou primární prevence potřebujete především umět pracovat s dětskou skupinou. Abyste uměli pracovat s filmem *Zuřivec*, musíte mít v sobě ujasněné své postoje k násilí a případně zreflektovat své zkušenosti s násilím, a zkusit začít o násilí mluvit. Nesmíte na sebe mít příliš vysoké nároky ohledně zkušeností s násilím, a musíte to prostě zkusit.*

Mám pocit, že mi nestačí školení, kterým jsem prošel/prošla k tomu, abych mohl/a film používat.

*Z mé zkušenosti vím, že už tím, že jste absolvovali celodenní školení, víte o násilí více, než mnoho z našich kolegů a kolegyně. Práce s filmem je velmi návodná a jasně strukturovaná. Jedná se o osvědčenou metodu, která byla nesčetněkrát zopakovaná v Norsku i v České republice. Práce s domácím násilím jako samostatným předmětem není zatím součástí studia relevantních oborů. Zkušenosti získáváme přímou prací s případy domácího násilí. Co se týká lektorů a lektorek, kteří film používají, prošli stejným školením, jakým jste prošli vy. Můžete také nahlédnout do publikace **Násilí je možné zastavit** (<https://osf.cz/publikace/nasili-je-mozne-zastavit-terapie-pro-osoby-ktere-se-dopousteji-nasili-v-blizkych-vztazich/>).*

Čeho chci primární prevencí s využitím filmu *Zuřivec* dosáhnout?

Je důležité, neklást si při prevenci příliš vysoké cíle. Prevence má za cíl zvýšit povědomí o násilí u skupiny dětí od 5. tříd výše, a snižovat tím výskyt násilí v naší společnosti. Nejedná se o odbornou přednášku o násilí, ani o psychoterapeutickou práci s aktéry násilí. Jedná se o 90ti minutovou prevenci, která má strukturu a je předem připravená.

S domácím násilím mám osobní přímou zkušenost.

*Víme, že mnoho lidí má s násilím zkušenost. Mnoho lidí vyrostlo v rodině, kde docházelo k násilí na dětech nebo násilí mezi rodiči. Někdo zažil násilí od partnera, někdo má problémy s vlastní agresí a dopouští se násilí na svých blízkých. Je důležité, abyste měli svou zkušenost zpracovanou a zaujmuli postoj k násilí v tom smyslu, že násilí není v pořádku a má za ně odpovědnost ten, kdo se ho dopouští. Pokud vás ale téma natolik zasahuje, že nejste o násilí schopni mluvit, nejste schopni film vidět a zaplavuje vás například úzkost, bude lepší, pokud prevenci domluvíte s jiným kolegou či kolegyní. Pro práci se *Zuřivcem* je třeba mít v sobě téma násilí zreflektované.*

Prevenici mohu realizovat, když:

- Důvěřuji metodě a tomu, že použít film ve třídách je správné.
- Dobře se připravím, následuji metodiku a ověřené postupy.
- Mám v sobě téma násilí vyřešené.

4. Obavy o děti při primární prevenci ve školách

Rozhodli jste se realizovat prevenci, začínáte si připravovat aktivity. Proběhla první schůzka s vedením školy, to je nakloněné a máte na poradě představit film kolegům a třídním. Ti mají rozporuplné reakce a bojí se o děti. Někteří kolegové a kolegyně mi například řekli, že by svým dětem film doma nepustili. Vy hledáte argumenty, proč je vlastně dobré pouštět film o násilí. Vedení například tvrdí, že u vás na škole násilí není a že tak budete traumatizovat děti.

Obávám se, že při použití filmu děti poznamenám.

Děti, které násilí zažívají, procházejí mnohem horší zkušeností než během zhlédnutí filmu, násilí je pro ně normou. To, že vidí film, kde dochází k násilí a jsou explicitně vyjádřeny emoce dítěte v rodině, je netraumatizuje. Běžná filmová produkce hraných i animovaných filmů nebo her obsahuje mnohem více násilí nežli Zuřivec, který scénu násilí nezobrazuje. Ve třídě přede všemi dětmi se vyslovuje možnost odejít v případě, když děti budou potřebovat. Vy dáte dětem oporu pokud by se cítily nepříjemně. Násilí je označené jako nenormální, s dětmi diskutovaná. Film je promítán v bezpečném prostředí a dětem jsou nabízeny možnosti osobní konzultace.

Jak mám přistupovat k tomu, že některý kolega či kolegyně nejsou nakloněni práci s filmem?

Je to celkem běžný jev. V téměř každém kolektivu, ať už se jedná o učitelský sbor anebo psychology a psycholožky v poradnách, najde se někdo, kdo s filmem nechce pracovat. Podle mne jde často o osobní důvody. Může se jednat o někoho, kdo téma nemá zpracované, je mu nepříjemná míra intimity a otevřenosti filmu, film se mu nelíbí, myslí si, že škole do těchto témat nic není, doma s dětmi o těchto věcech nehovoří. Je to jeho/její právo a je to v pořádku, prevence se účastnit nemusí, a ani by neměl/a. Pro hladký průběh a bezpečnou atmosféru pro děti při práci s filmem je důležité, aby dospělí o tématu uměli hovořit, teprve potom budou mít prostor i děti. Vy jako lektor/lektorka prevence domácího násilí názor kolegy či kolegyně respektujete. Neměl by to ale být důvod k neprovedení prevence.

Na škole dochází k šikaně, mohu se Zuřivcem pracovat?

Neoddělitelnou součástí filmu je i to, že pomáhá nejen těm, vůči kterým je násilí páčáno, ale i dětem, které se například dopouštějí šikany vůči dalším dětem v kolektivu. Téma v Zuřivci cílí i na problémy dětí, které ostatním ubližují. Mohou totiž vidět, jak se cítí ostatní, je-li jim ubližováno, a může to být jeden z prvních nástrojů, jak s tématem pracovat a dále ho rozvíjet.

Zkušenosti s reakcemi dětí na promítнутý film:

- Děti hned po zhlédnutí filmu vědí, co film sděluje.
- Děti, které násilí zažily, oceňují, že se o tématu mluví.
- Děti, kterých se téma nějak týká, často testují a ptají se na konkrétní otázky, co se stane, když...

5. Schůzka s kolegy a kolegyněmi

Před samotnou prevencí mám dobrou zkušenost se schůzkou s kolegy a kolegyněmi a domluvu ohledně několika bodů. Témata procházíme proto, abyste posléze na prevenci před dětmi předešli nepříjemným situacím a zachovali jste si dobré vztahy na pracovišti. Další součástí je připravit a ukázat kolegům dopisy, které budou mít k dispozici oni, budou s nimi seznamovat rodiče, a další variantu, kterou představí dětem.

Jaký zástupce školy by měl být na prevenci přítomný?

Ideálně školní metodik či metodička prevence a školní psycholog/psycholožka jako lektori. V případě, že má škola v pravidlech, že má být přítomen na preventivních programech i třídní tak i ti. Přítomnost lektorů a lektorek i dalších autorit ovlivňuje atmosféru při prevenci.

Jakou roli hrají v programu zástupci školy, kteří nejsou lektory?

Všichni, kteří se při prevenci nacházejí v místnosti, kde program probíhá, sedí v kruhu. Kdo není lektor/lektorka, je v roli účastníka prevence. To znamená, že se účastní všech aktivit, zapojuje se do diskuzí, je v roli účastníka jako děti. Je žádoucí si role vyjasnit na setkání, které prevenci s dětmi předchází, protože není vhodné, aby při prevenci například korigoval chování dětí někdo jiný než lektor či lektorka, kteří prevenci vedou.

Kolik dětí se může účastnit prevence?

Celá třída, děti není třeba rozdělovat do menších skupin. Rozdělení kolektivu na menší části doporučuji ve školách, kde jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami anebo ve výchovných zařízeních, aby jednotlivci dostali větší prostor pro zpracování tématu.

Jaké je ideální zázemí pro práci se třídou?

Doporučuji změnit prostředí a prevenci s dětmi realizovat v jiné místnosti než probíhá jejich obvyklá výuka. Ideálním místem je jiná třída, hala, kde je k dispozici projektor, tělocvična anebo auditorium. Je důležité jasně odlišit, že se jedná o jinou aktivitu, která není zaměřená na výkon, příjem informací a výklad vyučujícího. Pro úspěšnou práci s filmem Zuřivec je esenciální vytvořit bezpečné uspořádání.

Dopisy pro učitele, rodiče a děti

Mám dobrou zkušenost s tím, že se před prevencí zašlou dopisy podle předlohy v metodických listech/příručce k využití filmu. Může se zdát, že se jedná o formalitu, ale jsem přesvědčena, že je vhodné učitele a učitelky, děti i rodiče předem s dopisy seznámit. Návrhy dopisů všichni lektori a lektorky po absolvovaném školení obdrželi. Jejich znění však není závazné. Doporučuji projít dopis slovo od slova a upravit ho tak, abyste souzněli s jeho obsahem. Případně lze dětem poupravit jazyk podle věku. Vyznění dopisu vnímají odlišně děti z pátých tříd a septimáni.

Souhlas rodičů s účastí dítěte na prevenci

Dle mých zkušeností řeší škola souhlas s prevencemi buď za celý rok podpisem plošně, anebo zvlášť ke každé prevenci. Většinou se nestává, že by rodiče děti na prevenci nepustili. Několik případů však naši lektori a lektorky zaznamenali.

Na schůzce pedagogického sboru lektor/ka řeší:

- Kdo z pedagogů bude přítomen na prevenci.
- Jakou roli na prevenci zastávají kolegové lektora/lektorky.
- Kde proběhne prevence.
- Dopisy pro učitele a učitelky, děti a rodiče.
- Souhlas rodičů s přítomností dítěte na prevenci.

6. Časté dotazy, které dostávám ohledně spolupráce s institucemi

V rámci vaší školy jste se tedy shodli na tom, že budete se Zuřivcem pracovat, lektor či lektorka jsou si sebou jisti a mají jasno v tom, co je cílem prevence. Učitelský sbor film zhlédl a vedl o něm diskuzi. Rozhodli jste, kde budete film promítat, jakým třídám, kdo bude během prevence přítomen, či jméno a číslo kabinetu bude oznámeno na tabuli, kam děti mohou jít, pokud budou potřebovat odejít během promítání. Ale došli jste do bodu, že jste nikdy téma násilí ve škole neřešili, nevíte, kdo má oznamovací povinnost, a zjistili jste, že nemáte úplně navázanou spolupráci s relevantními institucemi.

Nemáme navázanou spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí ani s policií.

Zuřivec je příležitostí, jak dobrou spolupráci s OSPOD či policií navázat. V případě, že škola nemá stanovené postupy spolupráce, si tyto postupy nastavit, se zástupci SPOD a policie se osobně sejit a spolupráci a postupy si utvořit tak, aby byly funkční. Existují i doporučené postupy a materiály pro školy k tomuto tématu.

Na naší škole není nikdo, kdo by mohl s dětmi řešit problémy, které po provedení prevence vyvstanou.

Ve všech školách není školní psycholog či psycholožka, a i pokud je, nemusí se cítit na práci s násilím kompetentní. V takovém případě doporučujeme navázat spolupráci např. intervenčním centrem či s nevládní organizací (NNO) v okolí školy, která se zabývá problematikou domácího násilí, mít s nimi osobní setkání a dohodnout si postup spolupráce. Je praktické určit konkrétního pracovníka či pracovníci školy, kteří po domluvě s konkrétním pracovníkem NNO může případ na NNO odkázat anebo poskytnout prostor ve škole, kde může proběhnout rozhovor s dítětem v bezpečném prostředí.

Nemáme ve škole stanovené pracovní postupy pro případy ohlašovací povinnosti.

Zuřivec otevírá i toto téma pro školy, kde doposud ohlašovací povinnost nebyla řešena. Doporučení od nás, kteří jsme ohlašovací povinnost měli, je řešit vše v rámci většího týmu, nikdy nenechávat zodpovědnost na jedinci a domluvit konkrétní osobu, která jednotně komunikuje záležitost s institucemi. Dále se případně telefonicky poradit s pracovníky a pracovníci SPOD. Školy, které již zkušenost mají, mívají i dobrou praxi spolupráce s institucemi.

Stanovení pracovních postupů pro zaměstnance školy v případě výskytu násilí:

- Spolupráce se SPOD a s policií.
- Zhodnocení ohlašovací povinnosti.
- Spolupráce s NNO zaměřujícími se na násilí.
- Stanovení si hranice, čím se škola zabývá a co už je mimo její kompetenci.

7. Zkušenosti s konkrétním provedení prevence.

Nyní vám zbývá už jen pustit se do samotné prevence s dětmi. V této části se budete věnovat několika konkrétním postupům při prevenci.

Je nějaké osvědčené uspořádání dětské skupiny?

Z naší zkušenosti funguje nejlépe, když děti usazujeme do uskupení v kruhu. Nezáleží, jestli budou sedět na židlích, lavičkách, žíněnkách nebo polštářích. Mohou si sezení samy připravit anebo je připraví lektor či lektorka. Lavice, stoly ani katedry k prevenci nepotřebujeme. Je důležité vidět na všechny děti. Lektor či lektorka jsou součástí skupiny a sedí s dětmi v kruhu. Ideálně ne vedle sebe, ale tak, aby mohli ovládat techniku a zároveň na sebe viděli.

8. Tipy pro práci s dětskou skupinou

Mám zkušenost s tím, že máme připravené zajímavé aktivity, ale najednou ve třídě nefungují. Zkoušíme tedy nalézt formu, která by byla pro konkrétní děti příjemná a vhodná.

Skupina dětí mlčí a nespolupracuje. Jak mám rozproudit diskusi?

Používáme spíše zobrazovací techniky. Za tak krátký časový úsek není vždy možné zjistit přesnou příčinu toho, proč děti nechtějí před sebou nebo před námi mluvit. Máme proto připravenou variantu, že všem zadáme stejnou otázku, kterou ideálně pro přesné pochopení, vizualizujeme (napíšeme na tabuli, máme ji předepsanou na flip chartu) a používáme velký arch papíru, kam děti lepí na malých papírcích odpovědi, které samostatně zpracovávají. Lektor či lektorka odpovědi posléze nahlas čte a s dětmi hovoří. Další alternativou je děti rozdělovat do menších skupin. Když dítě nechce mluvit a vyjádřit se k tématu, je v pořádku, že prostě bude mlčet, nevytváříme na něj tlak, máme k jejich mlčení respekt.

Děti nejsou navyklé skupinově pracovat, překřikují se.

Vhodné jsou předměty, kterými si účastníci předávají slovo. Lektor i lektorka může využít míček, hračku pro menší děti, anebo třeba předmět, který je křehký a může se rozbít (to si může dovolit ve skupině, kde vnímá, že funguje osobní odpovědnost a předpokládá určitou vyzrálou kolektivu). Míru toho, jakým způsobem si děti mohou předávat slovo, volí lektor/lektorka podle reakcí skupiny – největší míra kontroly znamená, že začne lektor/lektorka a děti si předávají předmět v kruhu jedno po druhém. Volnější forma je, že děti házejí předmět jeden druhému dle vlastní volby. Další možnost je, že si děti předávají slovo bez předmětu. U posledních dvou je třeba, aby se dostalo na všechny. Další vhodnou metodou je odkazování na pravidla, která společně vytvoříme.

Co se nám osvědčilo:

- Vytvořit s dětmi stručná a jasná pravidla prevence.
- Předávání slova pomocí předmětů.
- Mít v záloze různorodé aktivity – kreslení, skupinová práce, velké formáty společné práce, individuální práce.

9. Způsob vedení diskuse s dětmi

Vybrali jste si jako aktivitu, že s dětmi povedete diskusi. Při plánování narazíte na další otázky. Děti jsou velmi zvědavé a musíte si dopředu stanovit, co řeknete o sobě, kam až se pustíte a jakým způsobem bude diskusi řídit. Udržení procesu diskuse má v rukách lektor/ka.

Jak mám mluvit o sobě, když se mě děti zeptají?

Pravdivě. Ale nezatěžujte děti svými problémy. Pokud se vás děti zeptají, zda jste zažili násilí, a skutečně jste se s násilím setkali, odpovězte po pravdě, ale nezacházejte do detailů. Když volíte aktivitu a ptáte se dětí, například, komu se mohou svěřit se svým trápením, řekněte nejprve vy, zda a komu se svěřuje. Tvoříte tím atmosféru důvěry a vážnosti tématu, kdy se sami „odhalíte“, ale neohrozíte svou pozici. Děti pak lépe porozumí tomu, na co se jich ptáte. Dále je možné dohodnout se předem s kolegou či kolegyní, pokud vedete prevenci ve dvojici, a položit tutéž otázku jim. Tím opět podpoříte práci ve skupině. Odpověď může znít, že se svěřujete manželovi, manželce, příteli, přítelkyni, mámě, tátovi anebo komukoliv dalšímu. Pro děti jsou vaše odpovědi zajímavé, slyší, že i dospělý má svá trápení, potřebuje mít oporu, a je to v pořádku.

Dítě se začíná svěřovat se svým osobním příběhem před dalšími dětmi. Do jaké míry ho mám nechat?

Podle mne není cílem primární prevence vytvořit ze skupiny dětí psychoterapeutickou skupinu. To, že se vám děti začínají svěřovat se svými bolestivými zážitky, je na jednu stranu známka toho, že se vám podařilo vytvořit bezpečné prostředí. Není však žádoucí, aby děti vzájemně o sobě věděly detaily ze svého života, které mohou být pro ně samotné při sdílení nevhodné z mnoha důvodů.

Jak mám reagovat, když dítě začne mluvit o traumatizující zkušenosti?

Doporučuji, aby člověk citlivě vstoupil do vyprávění dítěte. Dítě podpořte a poděkujte za to, že se chce svěřit. Pak použijte například parafrázi toho, co dítě sdělilo, a dále téma nerozvíjejte, a vraťte slovo skupině. Role lektora a lektorky je dbát na to, aby dítě traumatizující zkušenost sdílelo v bezpečném prostředí. Řekněte, že si s dítětem promluvíte po prevenci, a dejte mu prostor svěřit se dospělému, ke kterému má dítě důvěru.

Pravidla diskuse určuje lektor.

- Lektor/lektorka zodpovídá za míru otevřenosti diskuse.
- Lektor/lektorka sám/sama částečně svojí otevřeností nastavuje míru otevřenosti skupiny.
- Lektor/lektorka citlivě zasahuje do toho, co říkají děti a diskusi vede.
- Lektor/lektorka říká pravdu.

10. Zkušenosti těch, kteří zkusili s filmem pracovat

Zde předávám několik postřehů mých kolegyní a kolegů pro začínající lektory.

Co pomohlo kolegům a kolegyním, kteří se do primární prevence pustili?

První prevence je dobré provádět s kolegou či kolegyní, kteří umí pracovat se skupinou. Ve chvíli, kdy umíte již pracovat se skupinou dětí, umíte odhadnout, kterou aktivitu je vhodné zvolit, můžete pracovat se skupinou samostatně a vést prevenci.

V jakém složení se lektorům a lektorkám nejlépe pracovalo?

Ve dvojici, ideální je dvojice muž a žena, ale ve výsledku je nejdůležitější, aby byla dvojice sebraná a připravená.

Jaká aktivita se lektorům a lektorkám osvědčila?

Psaní dopisu králi. Využívali postavu fiktivního krále, kterému se mohou děti svěřit. U této aktivity vnímali lektori i lektorky jako zásadní dobré zadání. Je nutné, aby děti pochopily, že mají ony psát za sebe panu králi, nikoliv, že mají psát, co mu chce sdělit Bój. Lektorům a lektorkám se také osvědčilo mít vždy připravený arch papíru s jasně zadanou jednoduchou otázkou a téma, které by děti mohly skupinově anebo samostatně namalovat. Vhodná otázka do diskuse pro děti je: „Komu se mohu svěřit, když mě něco trápí?“ Jsou třídy, ve kterých všichni někoho mají (máma, táta, sourozenec, babička, kamarádka, paní učitelka), a také kolektivy, kde se děti mohou inspirovat ostatními a dostanou od lektorů nabídku, za kým vlastně v rámci školy mohou jít, protože to děti nevědí.

Setkali se lektorky a lektori ve třídách s nějakými dětmi, které zažily násilí?

Ano, setkali. Zkušenost s násilím přímo popisovaly prostřednictvím dopisů nebo nakreslených obrázků. Jiné děti přišly po programu anebo během programu chtěly jít stranou a o tématu s lektorem či lektorkou hovořit. Děti často vyjadřovaly své přání, aby se situace vyřešila, rodiče zůstali spolu a násilí přestalo.

Co by chtěli lektori a lektorky zdůraznit jako dobrou zkušenost pro ty, kteří s filmem začínají?

Součástí všech aktivit je zpětná vazba od dětí, kterou je třeba získávat průběžně při všech aktivitách.

Co lektorky a lektori při prevenci vnímali jako negativní?

Spíše praktické problémy. Na jedné škole například průběh programu ovlivňovalo zvonění.

Tipy od lektorů:

- Pracovat ve dvojici s kolegou či kolegyní.
- Dětem rozdat evaluační dotazník s otázkami zaměřenými na to, co si děti z prevence odnášejí. Jeden děti vyplňují před promítání filmu a stejných několik stručných otázek i na závěr.
- Psaní dopisu králi.
- Sdílení pocitů na velký arch papíru a následná diskuse.
- Samostatná kresba scén a pocitů z filmu, následná diskuse ve skupině.
- Kresba rodiny za období několika let.
- Předpřipravení si otázek k diskusi.
- Zajistit, aby nebyl průběh programu rušen (hlášení rozhlasu, návštěvy třídy během programu aj.).

11. Zkušenosti s reakcemi dětí na prevenci

Z mé zkušenosti, z českých škol, děti často film i prevenci rychle chápou, zajímají se o téma a spolupracují. Nestalo se mi, že by děti byly filmem traumatizovány.

Na co se děti ptaly?

Přijedete i s dalším dílem filmu?

Proč matka nic neudělala?

Když se svěřím učitelce, ke komu pak půjdu do pěstounské péče, dají mě k babičce?

Jak se na reakce dětí připravit?

Mám zkušenost, že se na všechny otázky dětí nikdy připravit nemůžeme. Rámcově je přínosem mít povědomí o domácím násilí, mít připravené vlastní příklady, kterými dětem můžete usnadnit aktivity, jež se s nimi chystáte dělat. Je v pořádku dětem říci, že něco nevíte. Důležité je dětem neslibovat nic, co nemůžete splnit – např.: „Nikomu to neřeknu, neboj se“, když se jedná o ohlašovací povinnost. Dalším pravidlem je neříkat dětem něco, co vědět nemůžeme, jak dopadne, např. rozvod rodičů, další rodinné uspořádání, vývoj situace s šikanou ve třídě.

Jak reagovat na to, že dítě mluví o situaci v rodině kamaráda, když tušíme, anebo i víme, že je to jeho vlastní příběh?

Respektujeme formu, kterou dítě zvolí. Hovoříme s ním o kamarádovi a nabídneme, kam kamarád

může zajít, jak může situaci řešit, anebo shrneme, že situace je obtížná i pro kamarády těch, kterým se násilí děje, a opět odkážeme na kontaktní osobu ve škole, kam může dítě přijít. Zkušený kolega, kolegyně – psycholog či psycholožka, dokáže s dítětem mluvit a dále se situací pracovat.

Příklady toho, co lektorům a lektorkám děti během prevence v českých školách řekly:

- Film je o tom, že můžu říct, když mi někdo ubližuje.
- Naši se doma hádají o peníze.
- Umřela mi babička a já jsem teď moc smutná.
- Biji mě spolužáci.
- Děkuju za to, jakou já mám rodinu.
- Jediný, komu já se mohu svěřit, je polštář, nemám ani toho psa.

12. Potřeba sdílení zkušeností lektorů a lektorek

Z mé zkušenosti je vhodné s někým o nových metodách diskutovat a sdílet zkušenosti, anebo se jen poradit. Je možné sdílet zkušenosti s kolegou či kolegyní, nebo se obrátit na pracoviště, které se zabývá domácím násilím.

Je možné si promluvit s někým, kdo už s filmem pracoval?

Odbor rovnosti žen a mužů Úřad vlády ČR realizuje v letech 2020 – 2023 projekt zaměřený na prevenci genderově podmíněného násilí. V rámci projektu vznikly i webové stránky [Zurivec.cz](https://zurivec.cz). Na stránkách jsou vypsané doprovodné aktivity k filmu (školení, konzultace k využívání filmu apod.) a kontakty na koordinátora či koordinátorku projektu či kontakty na lektory a lektorky školení. Pokud máte další otázky, neváhejte někoho kontaktovat a poradte se.

Tomáš Repka

Psycholog, psychoterapeut a lektor působící v Brně

S norským filmem *Zuřivec* mám zkušenost v individuální práci s klienty dopouštějícími se násilí v blízkých vztazích; na preventivních programech pro středoškoláky a při školení odborníků.

Obsah

1. Zkušenosti při využití filmu pro školení odborníků a odbornic o násilí v blízkých vztazích
2. Zkušenosti s využitím filmu v terapii a zpětná vazba od klientů, kteří se dopouštějí násilí v blízkých vztazích
3. Doporučení při využití *Zuřivce* v rámci prevence na středních školách

1. Zkušenosti při využití filmu pro školení odborníků a odbornic o násilí v blízkých vztazích

Moje zkušenost je, že film působí i u odborníků a odbornic silné emoce. Je důležité si vymezit na projekci a následnou diskusi dostatek času.

Film poskytuje možnost zreflektovat osobní zkušenosti s násilím, hodnoty a postoje k násilí a dává možnost násilí definovat.

Velmi funkční se mně jeví práce se zažíváním pocitů a myšlenek jednotlivých aktérů filmu, opakovaně se na školení odborníků a odbornic se setkávám například se sdíleným vztekem na některého z aktérů/aktérek filmu. Film otevírá téma rodičovských kompetencí, následků násilí pro celou rodinu, téma zodpovědnosti a možností práce s násilím.

Při vícenásobném zhlédnutí filmu si odborníci a odbornice často všimají nových poznatků a poselství filmu, které při první projekci nevnímali.

Film ukazuje všechny perspektivy násilí. Ukazuje, že není možné při spolupráci nebo v terapii mít za cíl hledat pravdu a také jak může být náročné s násilím pracovat a spolupracovat napříč institucemi.

Odborníci a odbornice mnohdy vnímají roli krále jako autority a zároveň podotýkají, že autoritou může být jakýkoliv dospělý člověk.

2. Zkušenosti s využitím filmu v terapii a zpětná vazba od klientů, kteří se dopouštějí násilí v blízkých vztazích

Mám dobré zkušenosti s českou dabovanou verzí filmu, klient se zaměřuje na děj a svoje pocity.

Před využitím filmu v terapii je důležité mít s klientem navázanou terapeutickou alianci, aby měl klient či klientka ve mne důvěru | když ještě nemusí mít náhled na své chování, je třeba, aby vnímal/a, že ho/ji neodsuzuji jako člověka (i když odsuzuji jeho násilné chování). Je potřeba, aby vnímal/a, že mu/jí jako terapeut naslouchám, a můžeme spolu pracovat na zastavení násilí. Klient/ka pak lépe přijímá i poselství filmu a jeho nebo její ochota nad filmem diskutovat je větší.

Na filmu si cením dobře vykresleného latentního násilí, které je pro klienty/ky mnohdy těžko uchopitelné. Film pomáhá klientům/kám dopouštějícím se násilí ukázat, že i když se zrovna v rodině „nic neděje“, neznamená to, že se tam mají všichni dobře a že rodina nezažívá strach.

S pomocí filmu můžeme pracovat na převzetí odpovědnosti využívám scénu z dětského pokoje, kdy dítě vyjadřuje pocity viny za situaci v rodině a ukazují, že sejmutí viny z dítěte je odpovědností klienta.

Film otevírá možnost práce s empatií a mentalizací. Je možné s klientem/kou reflektovat perspektivu všech členů rodiny. Například klást otázku O co se snaží matka ve filmu, proč chce udělat vše proto, aby se měl otec dobře, a čím je odpovědnost, jak se otec ve filmu cítí? Otázka směřuje k většímu náhledu a pomáhá převzít odpovědnost.

Reflexe role krále. Jak vnímá klient/ka krále a jiné autority. Možnost rozhovoru o roli a autoritě terapeuta a spolupráce s dalšími autoritami.

Využití scény, kdy dítě navštěvuje otce a otec chce jít za matkou: možnost otevírání tématu zaměření se na sebe a na vztah s dítětem.

Většina klientů, kteří se dopouštějí násilí, má zkušenost s násilím, zneužíváním nebo zanedbáváním z dětství. V rámci využití filmu klienti/ky často poprvé popisují své zážitky z dětství, identifikují se s Bójem a je možné pracovat na tématu empatie sama se sebou, s dítětem a na vztahu se svým dítětem. Je možné film využít k práci na reparaci po násilí a přebírání odpovědnosti. Otevírá také možnost zpracovávání traumat.

3. Doporučení při využití Zuřivce v rámci prevence na středních školách

Doporučuji, aby prevenci vedli dva kolegové/kolegyně.

Před filmem je důležité ošetřit pravidla, jako například pravidlo mlčenlivosti nevynášení sdílených pocitů, myšlenek, osobních zkušeností s tématem po prevenci.

Dát možnost odejít v průběhu promítání i při následné diskuzi a nabídnout, že jeden z terapeutů/terapeutek za dítětem po prevenci přijde.

Vymezit dostatečný čas na konci školení. Mám zkušenost, že za námi děti přišly, až už v místnosti nebyli spolužáci.

Nabídnout možnou podporu do budoucna, například dát kontakt nebo letáček.

Mít domluvenou spolupráci s metodikem/metodičkou prevence, školním psychologem/psycholožkou anebo institucemi, které pracují s domácím násilím.

